

Vincas URBUTIS

Vilniaus universitetas

LIE. (TRM.) *zabl-ỹs* „GOBIO GOBIO (L.)“

Prieš penketą metų rašant apie gruzlio pavadinimus (Blt XXXII 5–23) *zablỹs* praleistas ne todėl, kad būtų buvęs nežinomas, o tyčia, kad sulaukus paskutiniųjų LKŽ tomų (su z- ir ž- žodžiais) būtų galima turėti po ranka daugiau jo aiškinimui reikalingų duomenų. Jau žinota, kad į Lietuvos žuvų aprašus *zablỹs* pirmiausia įtrauktas K. Ščesnulevičiaus (kilusio iš Valkiniškų), ir dar ne kaip koks tarminis sinonimas, o kaip pagrindinis (antraštinis) pavadinimas (Ščesnulevičius MGvŽ 28). Kitų jis kartojamas tik tarp antraeilių sinonimų ([Ivanauškas ir kt.] LGvŽ 159, Krotas LGŽ 30, Virbickas LŽ 58). Dabar LKŽ XIX nebepalieka abejonės, jog tai tikrai Valkininkų šnektos žodis. Jau anksčiau patirta, kad ši žuvelė žmonių ypač dažnai laikoma dugno graužinėtoja, rausytoja ir todėl jos pavadinimus labiausiai įprasta darytis iš reikšmės „graužti, ardyti“ veiksmažodžių. Šiuo sykiu tokių galima rasti, beje, tik su pradiniu ž-. Dėl didesnio sandaros paprastumo ir reikalingos reikšmės pirmiausia būtų galima nurodyti (iš LKŽ XX) *žėbti*, *-ia (-ti)*, *-ė (žėbti)* 1. „ėsti ką smulkų“, *žėbėti*, *-ėja (-ia)*, *-ėjo (žėbėti, žėba (-i), -ėjo)* 1. „t. p.“, *žėboti (žėbóti)* 1. „t. p.“, *žėbauti*, *-auja (-auna)*, *-avo* „t. p.“; gal dar plg. *žabėti*, *žāba*, *-ėjo (ž.)* „godžiai ėsti, šlamšti“. Pačiuose Valkininkuose ar netoli jų tokių veiksmažodžių, tiesa, arba visai nėra, arba jie vartojami kitokiomis reikšmėmis. Tačiau yra kitų, sudėtingesnės sandaros: *žėbriuoti* „smulkiai kramtyti, ėsti, žėbrenti“, *žėberióti* 1. „be noro kramtyti, valgyti“, *žėberlóti* 4. „t. p.“, *žiubrenti* „žėbrenti“; plg. dar – tik iš Vlk! – *išžiubryti* „išžėbrenti, išraustyti“. Aiškaus pamatinio veiksmažodžio nebebuvimas šalia rodo, kad *zablỹs* senokai pasidarytas. Netekęs glaudesnės sąsajos su giminiškais žodžiais, tik jis vienas ypatingai pakito fonetiškai. Dėl z- nebūtina atsisakyti šiaip jau niekuo kitu nekliūvančio siejimo su minėtais ž- žodžiais: juk žinoma ir šnektų su beveik visuotiniu z buvimu vietoj kitur įprasto ž (ar tų priebalsių maišymu; čia galima priminti Kabeliūs iš to paties Varėnės rajono kaip ir Valkininkai), ir nemažai pavienių žodžių su panašiu z iš įvairiausių lietuvių kalbos ploto vietų. Tad *zablỹs* veikiausiai yra to paties darybos tipo nomen agentis, kaip ir sinonimas *gružlỹs (graužlỹs)*, jo ir darybos reikšmė bus buvusi tokia pat – „kas graužia, žėbia“. Giminišku su *žėbti* (ir kt.) sl. *zobati „graužti, ėsti, lesti“ irgi yra pasinaudota darantis *Gobio gobio (L.)* pavadinimų, nors, rodos, tiktai sudurtinių: r. (trm.) *нескозоб (nuckozób)*, ukr. *ніскозоб(а)* (le. ret. *piaskozob* težinomas kaip kirtiklio, kitos panašios dugninės žuvelės, pavadinimas).